

Marek Kulczycki

Współpraca Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego z Ukrainą w wymiarze polityczno-militarnym po 2014 r.

Abstrakt

Artykuł jest kontynuacją projektu autorskiego, obejmującego problematykę współpracy bilateralnej pomiędzy Sojuszem Północnoatlantyckim a Ukrainą, prowadzonej od początku jej nawiązania do dzisiaj. Jego celem jest analiza bilateralnych stosunków NATO-Ukraina po 2014 r. i wskazanie najważniejszych ustaleń, które w znacznym stopniu mogą skutkować umocnieniem ukraińskiego bezpieczeństwa w wymiarze polityczno-militarnym, jak również jego poprawę w wymiarze międzynarodowym. Podjęto w nim próbę wyjaśnienia wybranych wydarzeń i decyzji mających wpływ na kształt stosunków na linii NATO-Ukraina.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo międzynarodowe, bezpieczeństwo militarne, konflikt zbrojny, NATO, Ukraina, Federacja Rosyjska, wsparcie polityczno-militarne

Wstęp

Kwintesencją polityki prowadzonej przez Federację Rosyjską od 2007 r., która w głównej mierze wyrażana była poprzez próbę wprowadzania zmian w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa, było zajęcie w 2014 r. Krymu oraz destabilizacja wschodnich rejonów Ukrainy. Zachód zaczął postrzegać, że „konflikt stwarza nową rzeczywistość w wymiarze bezpieczeństwa, a co za tym idzie – wymaga nowego reagowania Sojuszu Północnoatlantyckiego¹”.

¹ O. Podvorna, *Wspólnota zachodnia wobec rozwiązywania konfliktu na Ukrainie*, „Wschód Europy. Studia Humanistyczno-Społeczne” 2015, nr 1 (2), s. 194.

Bez względu na tłumaczenie Kremla, powstała niejasna sytuacja, która wobec zasad i norm prawa międzynarodowego była jawnym naruszeniem i niedotrzymaniem postanowień traktatowych, zarówno tych bilateralnych pomiędzy Ukrainą i Federacją Rosyjską, jak również wielostronnych ujętych w porozumieniach międzynarodowych². Wydarzenia na Ukrainie z przełomu lutego i marca 2014 r., zaniepokoiły środowisko międzynarodowe oraz stworzyły impuls do podjęcia konkretnych decyzji, zarówno dla niektórych organizacji międzynarodowych, jak i państw, w szczególności graniczących z Federacją Rosyjską³. Dodatkowo, 10 III 2014 r. Rosja ogłosiła odejście od udziału w traktacie o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie (Treaty of Conventional Forces in Europe, CFE)⁴. Tym samym potwierdziła, że podstawowym argumentem w rosyjskiej polityce zagranicznej będzie siła militarna. Niestety, ale odpowiedź środowiska międzynarodowego na działalność rosyjską w 2014 r. w Ukrainie była ograniczona i nieadekwatna do powstałej sytuacji.

Pośród wszystkich podmiotów międzynarodowych, to Sojusz Północnoatlantycki był tą organizacją, która starała się właściwie ocenić konsekwencje dotychczasowych działań Federacji Rosyjskiej, jak również ich następstwa, nie tylko dla państw wschodniej flanki NATO, ale również dla całego regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Wskazywał jednocześnie potrzebę wsparcia Ukrainy w różnych obszarach tej nietypowej sytuacji. Z drugiej jednak strony, niektóre z państw sojuszniczych, obawiając się wzrostu napięć między Sojuszem a Kremlem, nie zajęły do końca stanowiska w tej kwestii, dlatego też pojawiały się koncepcje obejmujące nowy pragmatyzm w stosunkach z Federacją Rosyjską.

Przyjęta na potrzeby artykułu cezura czasowa oraz wybrane wydarzenia, które rozegrały się w tym czasie w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego, wyraźnie determinuje podział współpracy pomiędzy NATO i Ukrainą na dwa zasadnicze okresy. Pierwszy z nich obejmuje lata 2014-2022, a więc okres, kiedy Kijów nie tylko zmagał się z rosyjską agresją i stosowanymi formami wyrażanymi zarówno w działaniach militarnych oraz niemilitarnych, ale również kiedy obniżył się poziom bezpieczeństwa dla państw Sojuszu, w szczególności jego wschodniej flanki. Niestety, ale Moskwa realizując politykę związaną z redefinicją dotychczasowego porządku środowiska międzynarodowego, nie spotkała się

² Zob. M. Podraza, *Rosyjska aneksja ukraińskich terytoriów okupowanych w świetle prawa międzynarodowego*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2023, t. XVIII, nr 20 (2), s. 219-233; K. Rydel, *Przylączenie Krymu przez Rosję w świetle prawa międzynarodowego*, „Historia@teoria” 2018, nr 1 (7), s. 225-237.

³ Zob. P. Mickiewicz, *Obszar czarnomorski i Morze Śródziemne w polityce Rosji*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2016, vol. 10, nr 1; J. Regina-Zacharski, *Ukraina 2014-2015: Wojna (nie)hybrydowa*, „Zeszyty Naukowe AON” 2015, nr 3 (100) 2015.

⁴ M. Banasik, *Wojna hybrydowa i jej konsekwencje dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego*, Warszawa 2018, s. 136.

z właściwą reakcją Zachodu. Jednak „w ciągu kilku miesięcy rosyjskiej agresji Europa i Ameryka przeszły drogę od całkowitego niezrozumienia tego, co się dzieje – do wyraźnego uświadomienia sobie, że Putin rozpoczyna trzecią wojnę światową⁵”. Oprócz celów polityczno-militarnych, które wyznaczył, począwszy od aneksji Krymu oraz działań destabilizujących wschodnie rejony Ukrainy, ukryte były również inne cele, w tym gospodarcze i ekonomiczne. Nieprzypadkowo, tzw. „cichy i niebezpośredni wybór” włączenia niektórych części Ukrainy do Federacji Rosyjskiej padł na dwa obszary – doniecki i ługański. „Donbas był najbogatszym regionem kraju. Przed 2014 r. generował 16% dochodu narodowego Ukrainy. Stąd pochodziło 25% eksportu. Był tu przemysł wydobywczy, metalurgiczny, przemysłowy. Jednocześnie odgrywał dużą rolę w świadomości historycznej Rosjan⁶”.

Druga część to okres, rozpoczynający się 24 II 2022 r., a więc pełnoskalowej agresji militarnej Federacji Rosyjskiej na Ukrainę i trwający do teraz. Pomimo tak trudnego czasu, działalność Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w ramach obustronnej współpracy z Ukrainą nie tylko nie została osłabiona, ale jej aktywność wyraźnie wzrosła w różnych obszarach. Była ona sukcesywnie wzmacniana w kolejnych miesiącach rosyjskiej agresji w Ukrainie i trwa do dzisiaj. To właśnie w tym okresie podjęto najczęściej decyzji, które urealniono poprzez wzmocnienie bezpieczeństwa Ukrainy.

Problem badawczy ujęty został w pytaniu: czy i jeżeli tak, to jakie wymierne efekty przyniosła podjęta i realizowana w latach 2014-2024 współpraca na szczeblu politycznym oraz militarnym pomiędzy NATO a Ukrainą? W toku przygotowania artykułu zastosowano takie metody badawcze jak: analiza literatury przedmiotu i dokumentów normatywnych, obserwacja zjawisk i procesów zachodzących w sferze stosunków międzynarodowych, porównanie oraz synteza i uogólnienie wyników badań. Na szczególne podkreślenie zasługują wnioski z przeprowadzonych wywiadów ze specjalistami zajmującymi się tą problematyką w wymiarze praktycznym i teoretycznym.

Artykuł odnosi się do współpracy Sojuszu Północnoatlantyckiego z Ukrainą w rozumieniu tej organizacji jako podmiotu bezpieczeństwa międzynarodowego. Natomiast nie porusza zagadnień z perspektywy współpracy i indywidualnego wsparcia militarnego poszczególnych państw członkowskich NATO na rzecz Ukrainy.

⁵ J. Felsztński, M. Stanczew, *Trzecia wojna światowa? Bitwa o Ukrainę*, Poznań 2015, s. 334.

⁶ A. Małkiewicz, P. Szymaniec, *Wojna nowego wieku? Agresja Rosji przeciw Ukrainie 2022-2023*, Tarnowskie Góry 2023, s. 85.

Wymierne efekty współpracy w „specyficznym” okresie 2014-2022

Rozpoczęty w 2007 r. nowy rozdział w rosyjskiej polityce międzynarodowej, który miał na celu zmianę dotychczas panującego porządku w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego, z roku na rok obfitował w coraz poważniejsze wydarzenia, świadczące o tym, że siła militarna staje się podstawowym argumentem Rosji w realizacji jej zasadniczych celów. W 2013 r., już oficjalnie zaczęto mówić o potrzebie przywrócenia Ukrainy do rosyjskiej strefy wpływów. Po „rewolucji godności” i zastąpieniu reżimu Wiktora Janukowycza, Federacja Rosyjska przystąpiła do działań związanych z destabilizacją Ukrainy, aby zahamować powrót do procesu integracji ze strukturami zachodnimi, w tym z UE i NATO⁷.

Jej aktywność wyrażała się zarówno w działaniach formalnych oraz nieformalnych, które coraz bardziej przypominały działania hybrydowe i skierowane były na różne obszary funkcjonowania państwa ukraińskiego. Ich wynikiem była aneksja Krymu w marcu 2014 r. i wywołana miesiąc później prorosyjska rebelia w Donbasie.

Analizując dotychczasową współpracę Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego z Ukrainą, trudno nie zgodzić się z tezą, że „rok 2014 był przełomowy dla relacji NATO z Kijowem, gdyż po aneksji Krymu, Sojusz nie tylko politycznie stanął po stronie Ukrainy, lecz także zdecydował się udzielić jej konkretnej pomocy⁸”. Należy podkreślić, że w tej trudnej sytuacji, Ukraina skierowała prośbę o wsparcie nie tylko do Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, ale także do Unii Europejskiej oraz USA i innych państw. Jednak początkowe efekty ich odpowiedzi były zróżnicowane i nieadekwatne do oczekiwań ze strony Ukrainy.

W następstwie wydarzeń na Krymie oraz wschodniej Ukrainie, szczyt NATO w Newport we wrześniu 2014 r., był pierwszym sojuszniczym spotkaniem, na którym poruszono kwestię sytuacji na Ukrainie i dalszej współpracy z tym państwem. Wymiernym efektem wsparcia Ukrainy w tym trudnym czasie, było utworzenie „sześciu funduszy powierniczych, korzystając z mechanizmu umożliwiającego poszczególnym sojusznikom i krajom partnerskim dobrowolne zapewnianie wsparcia finansowego dla konkretnych projektów⁹”.

⁷ F. Bryjka, *Rosyjska wojna zastępcza w Donbasie*, „Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem” 2016, nr 1 (6).

⁸ R. Pszczel, *Jak wygrać wojnę i wstąpić do NATO? Kluczowa rola partnerstwa Ukrainy z Sojuszem*, „Komentarze OSW”, nr 609, 28 VI 2024, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-06-28/jak-wygrac-wojne-i-wstapic-do-nato-kluczowa-rola-partnerstwa> (12 IX 2024).

⁹ V. Shvedun, *Interstate reforms of Ukraine in the context of its interaction with NATO*, „Torun International Studies” 2018, no. 1 (11), s. 38.

Jeszcze pod koniec tego roku, również Ukraina zrobiła krok do przodu w kierunku współpracy z NATO. Pozytywny wynik głosowania w Radzie Najwyższej Ukrainy 23 XII 2014 r., znoszący pozablokowy status Ukrainy, był znaczącym impulsem wskazującym na wyraźne opowiedzenie się za zacieśnieniem współpracy ze strukturami Unii Europejskiej oraz NATO. Ten kierunek potwierdzono m.in. w przyjętych dokumentach narodowych, pośród których należy wskazać dekret Prezydenta Ukrainy z 26 V 2015 r., zatwierdzający Strategię Zrównoważonego Rozwoju „Ukraina 2020”, a także decyzję Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony Ukrainy „O strategii bezpieczeństwa narodowego Ukrainy”¹⁰.

Kolejnym krokiem w obustronnej współpracy było spotkanie 22 IX 2015 r. sekretarza Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony Ukrainy Oleksandra Turczynowa z sekretarzem generalnym NATO Jensem Stoltenbergiem. Niezwykle istotnym efektem tego spotkania było podpisanie ważnego dokumentu – „Mapy drogowej Strategicznego Partnerstwa w zakresie Komunikacji” (The Strategic Communications Partnership Roadmap, SCPR). Jego zasadniczym celem było zapewnienie władzom ukraińskim bardziej zorganizowanego i długoterminowego doradztwa, wsparcia szkoleniowego i wiedzy specjalistycznej w obszarze komunikacji strategicznej¹¹.

Ważnym wydarzeniem, mającym wpływ na umacnianie relacji pomiędzy Sojuszem Północnoatlantyckim a Ukrainą, był Szczyt NATO w Warszawie w 2016 r. Podjęte tam ustalenia w znacznym stopniu przyspieszyły działania, w tym zakresie uruchomiono Pakiet Kompleksowej Pomocy (Comprehensive Assistance Package, CAP), którego celem było wsparcie zdolności Ukrainy do zapewnienia własnego bezpieczeństwa i wdrażania szeroko zakrojonych reform w oparciu o standardy NATO¹². Ta sojusznicza inicjatywa już od wielu lat wspierała Ukrainę, poprzez oddziaływanie na jej sektor bezpieczeństwa i obrony. Jej zasadnicza aktywność wyrażała się w doradztwie na poziomie strategicznym za pośrednictwem Przedstawicielstwa NATO w Ukrainie oraz Kwatery Głównej Sojuszu Północnoatlantyckiego, a także poprzez praktyczne wsparcie szeregu programów i inicjatyw w zakresie budowania oraz wzmacniania ukraińskiego potencjału bezpieczeństwa i obrony. W szczególności dotyczyło rozwijania jego zdolności do przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym. NATO i sojusznicy zapewnili także szerokie wsparcie na rzecz rozwoju zdolności, w tym szkolenia i edukację oraz dostarczanie sprzętu¹³. Podczas warszawskiego szczytu NATO, również została

¹⁰ A.P. Getman, I.V. Yakoviyk, *National security strategy of Ukraine: history of belated reforms*, „Problems of Legality” 2019, no. 147.

¹¹ V. Shvedun, *op.cit.*, s. 38.

¹² *Comprehensive Assistance Package for Ukraine*, VII 2016, <https://nato.mfa.gov.ua/storage/app/sites/115/Docs/1149-16-factsheet-cap-for-ukraine-en.pdf> (12 IX 2024).

¹³ *Relations with Ukraine*, 7 III 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm (12 IX 2024).

powołana platforma NATO-Ukraina ds. przeciwdziałania wojnie hybrydowej (The NATO-Ukraine Platform on Countering Hybrid Warfare). Zapewniła ona lepszą identyfikację zagrożeń hybrydowych oraz budowanie potencjału w zakresie łagodzenia słabych punktów i wzmacniania odporności państwa i społeczeństwa. Platforma wspiera także badania, szkolenia i konsultacje eksperckie, koncentrując się na wyciągniętych wnioskach, przeciwdziałaniu dezinformacji oraz zwiększaniu odporności¹⁴.

Ważnym z punktu ożywienia współpracy pomiędzy NATO i Ukraina był 2018 r., w którym to przyjęto nową Ustawę o bezpieczeństwie narodowym Ukrainy. Jej główną innowacją było wprowadzenie kontroli cywilnej w obszarach związanych z obronnością¹⁵.

Niespełna miesiąc później, bo 11-12 VII 2018 r., na kolejnym spotkaniu najwyższych przedstawicieli Sojuszu oraz Ukrainy na szczycie NATO w Brukseli, podtrzymano dotychczas wypracowany kurs. „Państwa członkowskie podtrzymały swoje stanowisko w sprawie działań Rosji na Ukrainie oraz postanowienia szczytów z Newport i Warszawy, dotyczące wzmocnienia wschodniej flanki Sojuszu. Pozostawiły również w mocy zawieszenie wojskowej i cywilnej współpracy z Rosją¹⁶”. Również jeszcze tego miesiąca, ministrowie obrony Komisji NATO-Ukraina odnotowali drugi przegląd Pakietu Kompleksowej Pomocy, mający na celu dalsze jej dostosowanie do celów reform Ukrainy w ramach istniejącego już prawie dekadę Roczno Programu Krajowego (Annual National Programme, ANP). Wskazując na najważniejsze wydarzenia w ramach obustronnej współpracy w omawianym okresie, nie sposób pominąć działalności wspólnie powołanych grup roboczych, odgrywających zasadniczą rolę w projektach dotyczących bezpieczeństwa i obronności Ukrainy, które także wzmocniły swoją aktywność. Należą do nich: Wspólna Grupa ds. Reform Obronnych (The NATO-Ukraine Joint Working Group on Defence Reform, JWGDR) oraz Wspólna Grupa ds. Współpracy Techniczno Obronnej (The NATO-Ukraine Joint Working Group on Defense Technical Cooperation, JWGDTC), Wspólna Grupa Robocza ds. Współpracy Naukowej i Środowiskowej (The Joint Working Group on Scientific and Environmental Cooperation, JWGSEC) oraz Wspólna Grupa Robocza ds. Planowania Cywilnego na wypadek Sytuacji Kryzysowych (The Joint Working Group on Civil Emergency Planning, JWGCEP).

Wobec powyższych różnych form obustronnych działań należy podkreślić, że współpraca pomiędzy NATO a Ukrainą się wzmocniła. Na uwagę zasługują również dotychczasowe zmiany w ustawodawstwie ukraińskim, w szczególności

¹⁴ *Countering hybrid threats*, 7 V 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm (12 IX 2024).

¹⁵ A.P. Getman, I.V. Yakoviyk, *op.cit.*

¹⁶ Ł. Jureńczyk, *Okoliczności i postawa NATO wobec polityki militarnej Rosji na Ukrainie*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2019, nr 13, s. 124.

te wprowadzane w latach 2017-2019 wskazywały, że Ukraina traktuje swoje członkostwo w NATO jako cel strategiczny¹⁷.

W czerwcu 2020 r., NATO chcąc rozszerzyć współpracę z Ukrainą, objęło ją programem Partnera o zwiększonych możliwościach (Enhanced Opportunities Partner, EOP). Tym samym Ukraina stała się szóstym państwem¹⁸ uzyskującym możliwości korzystania z lepszego dostępu do programów i ćwiczeń interoperacyjnych oraz szerszej wymiany informacji. Ze strony NATO był to wyraz uznania za dotychczasowy udział ukraińskiego wojska w operacjach sojuszniczych, w tym w Afganistanie i Kosowie, aktywność w ćwiczeniach sojuszniczych, a także zaangażowanie na potrzeby Sił Odpowiedzi NATO¹⁹.

Z kolei ze strony Ukrainy, kolejnym przykładem zacieśnienia współpracy z NATO są zapisy w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Ukrainy, przyjętej we wrześniu 2020 r. Wskazują one na potrzebę przeprowadzenia reform oraz rozwój sektora bezpieczeństwa i obronności „zgodnie z normami, zasadami i standardami NATO, a jednym ze sposobów realizacji postawionego zadania jest profesjonalizacja sił zbrojnych²⁰”.

W 2021 r. Ukraina zgłosiła gotowość do współpracy w ramach jednej części sojuszniczych sił szybkiego reagowania (NATO Response Force, NRF). Wkład ukraiński w Grupę Sił Kontynuacyjnych (Follow-on Forces Group, FFG) miał polegać na wydelegowaniu komponentów strategicznego transportu lotniczego Ił-76MD oraz Sił Operacji Specjalnych.

Jeszcze w październiku tego samego roku, w Kwaterze Głównej NATO odbyły się warsztaty NATO–Ukraina na temat wykorzystania taktyki hybrydowej w dyplomacji wielostronnej²¹.

W związku z powyższym, można założyć, że współpraca Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego z Ukrainą w latach 2014-2021 była znaczącym symptomem do przeprowadzenia istotnych i dogłębnych reform strukturalnych w podstawowych sektorach bezpieczeństwa i obrony, w tym w Siłach Zbrojnych Ukrainy.

¹⁷ R. Pszczel, *op.cit.*

¹⁸ Do 2020 r. programem EOP objęte były: Australia, Finlandia, Gruzja, Jordania i Szwecja. Od tego czasu każdy „Partner o Zwiększonych Możliwościach” (EOP) realizuje ten program współpracy z NATO w sposób dostosowany do jego potrzeb, w obszarach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania NATO i zainteresowanego partnera. *Partnership Interoperability Initiative*, 7 III 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132726.htm (14 IX 2024).

¹⁹ *NATO Grants Ukraine ‘Enhanced Opportunities Partner’ Status*, 12 VI 2020, <https://www.rferl.org/a/nato-grants-ukraine-enhanced-opportunities-partner-status/30667898.html> (14 IX 2024).

²⁰ V. Mirnenko, V. Artamoshchenko, S. Paldunas, *Institutional audit of professional military education: a way to quality assurance according to NATO standards*, „Civitas et Lex” 2021, nr 4 (32), s. 7.

²¹ S. Piotrowski, *Trzy dekady wojskowego wsparcia Ukrainy przez NATO: 1991-2021*, „Kwartalnik Bellona” 2021, nr 4, s. 24.

Rezultaty współpracy w dobie pełnoskalowej agresji Rosji na Ukrainę

W dniu 24 II 2022 r. wojska Federacji Rosyjskiej rozpoczęły pełnoskalową inwazję na Ukrainę, tym samym naruszając po raz kolejny wszelkie normy prawa międzynarodowego. Wydarzenia te stały się nie tylko poważnym wyzwaniem dla państwowości, suwerenności oraz integralności Ukrainy, lecz także dla europejskiego i światowego systemu bezpieczeństwa. „Naturalną konsekwencją rosyjskiej agresji była dla większości państw Europy Środkowej potrzeba intensyfikacji współpracy regionalnej w zakresie obronności i polityki bezpieczeństwa²²”. Do takich wniosków doszedł również Sojusz Północnoatlantycki, nie tylko próbując nadrobić zaległe kwestie w obszarze obrony sojuszniczej, ale także w zakresie wzmocnienia wsparcia Ukrainy wobec rosyjskiego agresora²³.

W tym jakże trudnym czasie, pomimo ciągłych oskarżeń i gróźb Rosji wobec Sojuszu Północnoatlantyckiego, jego współpraca z Ukrainą była kontynuowana. Już w pierwszej części konfliktu rosyjsko-ukraińskiego w latach 2014-2022, Moskwa postrzegala NATO nie tylko jako główne jej zagrożenie, ale również jako organizację wrogą. „Według Putina wojna z NATO już się rozpoczęła, gdy państwa członkowskie sojuszu zaczęły przekazywać Ukrainie broń w dużych ilościach i nałożyły na Rosję sankcje gospodarcze²⁴”. W kontekście przyszłej współpracy NATO z Ukrainą, nie zniechęcały tę organizację wszelkie próby zastraszeń ze strony Kremla. Poziom ich oddziaływania oraz forma przekazu była zróżnicowana. Już w marcu 2022 r. minister obrony Federacji Rosyjskiej przekazał, że „każda próba dostarczenia Ukrainie wsparcia militarnego ze strony Sojuszu Północnoatlantyckiego lub jego państw, zakończy się odpowiednią odpowiedzią Moskwy²⁵”.

W obliczu tych wydarzeń, niezwykle ważną rolę we współpracy Sojuszu Północnoatlantyckiego z Ukrainą odegrały spotkania tej organizacji w ramach szczytów NATO. To właśnie tam podejmowane były decyzje w kontekście wsparcia państwa ukraińskiego, który prowadził walkę z rosyjskim agresorem. W przeciągu dwóch lat od pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę w 2022 r., sojusznicy spotkali się w takiej formule pięć razy, a po raz pierwszy w historii NATO,

²² *Współpraca regionalna w Europie Środkowej po agresji Rosji na Ukrainę – zmiany i perspektywy*, red. T. Żornaczuk, V. Józwiak, Warszawa 2024, s. 37.

²³ H. Bazhenova, *Ukraina w ogniu: pozamilitarne wymiary wojny*, „Prace Instytutu Europy Środkowej” 2022, nr 15.

²⁴ M. Fiszer, J. Fiszer, *Wojna w Ukrainie. Od napaści do kontrofensywy. Okiem wojskowych ekspertów*, Warszawa 2022, s. 10.

²⁵ I. Maj, *Szojgu znów grozi NATO. „Jeśli pomożecie Ukrainie, zareagujemy”*, 29 III 2022, https://wiadomosci.radiozet.pl/swiat/Rosja.-Szojgu-grozi-NATO.-Jesli-pomozecie-Ukrainie-zareagujemy?gad_source=1&gclid=0AAAAADj6B7ctIKj7nqCfqYqjI2PJHHetL&gclid=EA1aIQobChMImfHr-9ujiAMVP6iDBx0K2DyHEAMYASAAEgLa7fD_BwE (14 IX 2024).

w jednym roku odbyły się aż trzy szczyty tej organizacji. Taka aktywność Sojuszu wskazuje na poważną zmianę jego działania w kontekście podjętych spraw dotyczących wsparcia Ukrainy – tabela 1.

Nie tylko jedynie spotkania w formule szczytów przynosiły wymierny i praktyczny skutek w obustronnych relacjach pomiędzy Sojuszem Północnoatlantyckim a Kijowem. Działające wszelkie inne formy instytucjonalne, jak również te nowopowstałe, wносиły swój wkład we współpracę w trudnym czasie dla Ukrainy.

Tabela 1. Najważniejsze oświadczenia oraz decyzje podjęte na szczytach NATO w ramach wsparcia Ukrainy od pełnoskalowej inwazji Rosji po 24 II 2022 r.

	Miejsce i data Szczytu NATO	Najważniejsze ustalenia w kwestiach wsparcia Ukrainy
1	Spotkanie online, 25 II 2022	1) oświadczenie szefów państw i rządów NATO w sprawie ataku Rosji na Ukrainę; 2) zapowiedź politycznego i militarnego wsparcia Ukrainy; 3) potwierdzenie aktualności polityki „otwartych drzwi” NATO.
2	Bruksela, 24 III 2022	1) zapewnienie dalszego wsparcia politycznego i praktycznego Ukrainy; 2) pomoc w obszarach cyberbezpieczeństwa i ochrony przed zagrożeniami o charakterze chemicznym, biologicznym, radiologicznym i nuklearnym.
3	Madryt, 29-30 VI 2022	1) określenie Federacji Rosyjskiej jako główne zagrożenie; 2) wzmocnienie Ukrainy w kwestiach długoterminowej interoperacyjności – podpisanie „Karty o szczególnym partnerstwie”.
4	Wilno, 11-12 VII 2023	1) powołanie Rady NATO-Ukraina (NUC); 2) zaakceptowanie przez państwa Sojuszu przedstawionego przez Ukrainę Roczego Planu Krajowego (ANP).
5	Waszyngton, 9-11 VII 2024	1) deklaracja o stałym wspieraniu bezpieczeństwa Ukrainy; 2) wsparcie o wartości 40 mld EUR; 3) przejęcie roli koordynatora programu dostaw sprzętu wojskowego i uzbrojenia dla Ukrainy (NATO Security Assistance and Training for Ukraine, NSATU); 4) zapowiedź powołania Wspólnego Centrum Analiz, Ćwiczeń i Edukacji NATO-Ukraina (NATO-Ukraine Joint Analysis, Training, and Education Centre, JATEC).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Vilnius Summit Communiqué*, NATO, 11 VII 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm (15 IX 2024); *Washington Summit Declaration*, NATO, 10 VII 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm (15 IX 2024).

W ramach pięciu szczytów, które zostały zorganizowane po 24 II 2024 r., na szczególną uwagę zasługują dwa ostatnie – z Wilna i Waszyngtonu. To właśnie podczas ich obrad, kwestie współpracy Sojuszu Północnoatlantyckiego z Ukrainą, stawiano na równym poziomie ze sprawami dotyczącymi modernizacji zdolności

militarnych NATO oraz odpowiedzi na zagrożenia i wyzwania stojących przed tą organizacją.

Jednym z wymiernych rezultatów Szczytu NATO w Wilnie zorganizowanego w dniach 11-12 VII 2023 r., który poruszał problematykę współpracy Sojuszu Północnoatlantyckiego z Ukrainą, była decyzja o powołaniu nowej platformy instytucjonalnej, Rady NATO-Ukraina (The NATO-Ukraine Council, NUC). Ta nowa struktura zastąpiła powołaną w 1997 r. Komisję NATO-Ukraina (The NATO-Ukraine Commission, NUC). Od momentu jej aktywowania rada spotykała się w różnych formatach, a obecny jej kształt to realizowanie zadań w pięciu formułach, które obejmują następujące obszary:

- 1) Komisja ds. Politycznych (The Political Affairs Committee, NUC PAC) – konsultuje tematy polityczne i związane z bezpieczeństwem;
- 2) Komitet Sektora Obrony i Bezpieczeństwa (The Defence and Security Sector Committee, NUC DSSC) – nadzoruje praktyczną realizację Pakietu Kompleksowej Pomocy NATO dla Ukrainy, ze szczególnym uwzględnieniem sektora obronności i bezpieczeństwa;
- 3) Komitet ds. Łączności Strategicznej (The Strategic Communications Committee, NUC SCC) – wspiera wysiłki Ukrainy w tym obszarze i pomaga koordynować podejście NATO do komunikacji strategicznej z Ukrainą;
- 4) Komitet ds. Innowacji i Hybrydy (The Innovation and Hybrid Committee, NUC IHC) – nadzoruje współpracę w zakresie innowacji, zagrożeń hybrydowych, cyberobrony, bezpieczeństwa energetycznego i bezpieczeństwa środowiskowego;
- 5) Grupa Robocza Przedstawicieli Wojskowych (The Military Representatives Working Group, NUC MR-WG) – wymienia poglądy i omawia praktyczną realizację współpracy wojskowej NATO-Ukraina, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju zdolności i interoperacyjności Sił Zbrojnych Ukrainy²⁶.

Właśnie w Wilnie doszło do pierwszego na szczeblu ministerialnym posiedzenia nowo powołanej instytucji, podczas którego Ukraina zaprezentowała ustalenia Roczego Programu Krajowego-ANP, w którym wymieniła planowane reformy na przyszły rok. Program ten posłuży państwu NATO do oceny stopnia przygotowania Ukrainy w kwestii jej przystąpienia w szeregi Sojuszu Północnoatlantyckiego²⁷. Istotną funkcją Rady NATO-Ukraina jest także możliwość zwoływania nieformalnych grup roboczych w celu zajęcia się innymi tematami będącymi przedmiotem wspólnego zainteresowania i obaw. Wszystkie te podstruktury

²⁶ *NATO-Ukraine Council*, 14 III 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_217652.htm (15 IX 2024).

²⁷ A. Krzysztożek, *NATO: Przełom w sprawie Ukrainy. Przyjęto kluczowy dokument*, EURACTIV, 30 XI 2023, <https://www.euractiv.pl/section/bezpieczenstwo-i-obrona/news/nato-ukraina-zobowiazala-sie-do-reform/> (15 IX 2024).

można dostosowywać i modyfikować w razie potrzeby, aby uwzględnić wszelkie pojawiające się problemy lub dodatkowe obszary współpracy.

Decyzje podjęte w dniach 9-11 VII 2024 r. na ostatnim szczycie NATO w Waszyngtonie także przyniosły rozwiązania w zakresie wsparcia i współpracy z Ukrainą. Jedną z nich była zapowiedź, że członkowie NATO zobowiązali się do przekazania Ukrainie w przyszłym roku minimalnej kwoty bazowej pomocy wojskowej wynoszącej 40 mld EUR²⁸. Powyższa kwota przeznaczona zostanie w celu zapewnienia Ukrainie trwałego poziomu bezpieczeństwa. W tym kontekście, już dwa miesiące wcześniej, na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych NATO w Pradze, sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg oznajmił, że „od agresji Rosji na Ukrainę w 2022 r. państwa NATO przekazywały na pomoc wojskową dla Ukrainy ok. 40 mld EUR rocznie²⁹”. Wskazał również na potrzebę utrzymania przynajmniej takiego samego poziomu pomocy, „tak długo, jak długo to będzie potrzebne³⁰”.

Celem efektywniejszego wsparcia Ukrainy w obszarze militarnym na szczycie waszyngtońskim przyjęto nowy plan pod nazwą „Pomoc na rzecz bezpieczeństwa i szkolenia Ukrainy” (NATO Security Assistance and Training for Ukraine, NSATU)³¹. Aby móc efektywnie realizować założenia tego planu, zdecydowano się powołać specjalne centrum koordynujące w Wiesbaden w Niemczech. Ta inicjatywa dotyczy przede wszystkim sprawniejszej koordynacji dostarczania sprzętu wojskowego, szkoleń ukraińskich żołnierzy i rozwoju Sił Zbrojnych Ukrainy w kierunku pełnej interoperacyjności z Sojuszem Północnoatlantyckim. Również w „celu pogłębienia współpracy z Ukrainą powołano specjalnego przedstawiciela Sojuszu przy tym państwie – NATO Senior Representative in Ukraine, którego główne zadanie polegać ma na wspieraniu Ukrainy w zakresie reformy systemu obronnego do czasu, aż Ukraina będzie mogła przystąpić do NATO. Ważną inicjatywą w kwestii współpracy jest powołanie Połączonego Centrum Analiz, Ćwiczeń i Edukacji NATO-Ukraina (NATO-Ukraine Joint Analysis, Training, and Education Centre, JATEC), które funkcjonować będzie w Bydgoszczy³². Ta inicjatywa ma na celu rozwijanie zdolności ukraińskich sił zbrojnych do obrony, odstraszenia i płynnego współdziałania z siłami NATO. Przeanalizuje także wnioski

²⁸ *Joint press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg and the President of Ukraine, Volodymyr Zelenskyy*, 11 VII 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_227508.htm?selectedLocale=en (15 IX 2024).

²⁹ *40 mld euro dla Ukrainy. Stoltenberg mówi o pomocy NATO*, 31 V 2024, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/40-mld-euro-dla-Ukrainy-Stoltenberg-mowi-o-pomocy-NATO-8756978.html> (15 IX 2024).

³⁰ *Ibidem*.

³¹ R. Pszczel, *op.cit.*, s. 7, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze_609.pdf (15 IX 2024).

³² J. Bornio, A. Szabaciuk, *Szczyt NATO w Waszyngtonie – oczekiwania i rzeczywistość*, „Komentarze IEŚ” 2024, nr 141 (1166), <https://ies.lublin.pl/komentarze/kies-1166/> (15 IX 2024).

wyciągnięte z toczącej się wojny na Ukrainie, aby dostarczyć informacji na temat przyszłych strategii NATO³³.

Podczas szczytu w Waszyngtonie państwa członkowskie NATO zobowiązały się również do indywidualnego bądź grupowego wsparcia Ukrainy w walce z rosyjskim najeźdźcą. Należy tutaj wymienić chociażby wielostronny dokument o współpracy w sferze bezpieczeństwa – Ukraine Compact, w którym sygnatariusze – 22 państw NATO oraz UE i Japonia zadeklarowali wspieranie „pilnych potrzeb Kijowa w zakresie obronności i bezpieczeństwa, w tym poprzez dalsze zapewnianie szkoleń, zaawansowanego sprzętu wojskowego i współpracy przemysłów obronnych³⁴”. Także inne inicjatywy sojuszników, takie jak deklaracje poszczególnych państw o dostarczeniu Ukrainie samolotów F-16, czy nowych systemów obrony powietrznej, wpisują się w mocne wsparcie militarne, którego oczekiwał Kijów. Jednak powyższe deklaracje nie są decyzjami Rady Północnoatlantyckiej NATO, lecz – tak jak już wspomniano – przyjmowane przez poszczególne państwa Sojuszu.

Również inne spotkania, nie w formule szczytów NATO, przyniosły rozwiązania w kwestii współpracy pomiędzy Sojuszem a Kijowem. Do takich z pewnością należy zaliczyć inauguracyjne posiedzenie Komitetu ds. Komunikacji Strategicznej Rady NATO-Ukraina, które odbyło się 18 III 2024 r. w Kwaterze Głównej NATO w Brukseli³⁵.

Podsumowanie

Ostatnia dekada współpracy NATO z Ukrainą przebiegała w bardzo trudnym i specyficznym okresie, który bezpośrednio przełożył się na podejmowanie przez Sojusz Północnoatlantycki bardzo ważnych decyzji dotyczących kierunków jego działania. Dlatego, z jednej strony, trudno nie zgodzić również z tezą, że „kryzys ukraiński stanowi dla NATO wyzwanie nie tylko jako konflikt regionalny. W szerszym kontekście jest to test wiarygodności, która ma fundamentalne znaczenie dla polityczno-wojskowego sojuszu obronnego³⁶”. Z innej strony, konse-

³³ NATO's Commitment to Ukraine: JATEC Takes Shape, 14 IX 2024, <https://www.act.nato.int/article/jatec-inauguration/> (15 IX 2024).

³⁴ A. Wilk, P. Zachowski, *Nowe pakiety wsparcia dla Ukrainy. 873. dzień wojny*, Analizy OSW, 16 VII 2024, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2024-07-16/nowe-pakiety-wsparcia-dla-ukrainy-873-dzien-wojny> (15 IX 2024).

³⁵ *Ukraine and NATO to work to deepen cooperation in strategic communications*, 19 III 2024, <https://www.kmu.gov.ua/en/news/ukraina-ta-nato-pratsiuvatytmut-nad-pohlyblenniam-spivpratsi-u-sferi-stratehichnykh-komunikatsii> (15 IX 2024).

³⁶ J. Olchowski, *Kryzys ukraiński – wyzwanie dla NATO*, „Teki Komisji Politologii Stosunków Międzynarodowych” 2015, nr 1 (10), s. 105.

kwencją agresywnej polityki Moskwy wobec Ukrainy od 2014 r., wbrew jej oczekiwaniom, było „przebudzenie NATO” i jego postępującej konsolidacji wokół misji zbiorowej obrony³⁷.

Jeżeli w 2014 r., w wyniku nieformalnych działań Rosji na Krymie oraz w regionach donieckim i ługańskim, współpraca pomiędzy NATO i Ukrainą ożywiła się w kwestiach zwiększonego wsparcia dla reform w sektorach bezpieczeństwa i obrony państwa ukraińskiego, to po inwazji Rosji 24 II 2022 r. na Ukrainę, Sojusz Północnoatlantycki znacznie przyspieszył w działaniach na rzecz współpracy z Ukrainą w różnych jej obszarach. To wsparcie stale rośnie w kontekście wzmacniania struktur bezpieczeństwa i obronności, jak również na rzecz rozwoju zdolności ukraińskiej armii.

Jednak nie wszystkie kwestie w ramach obustronnej współpracy są tak łatwo aprobowane przez obie strony. Sprawą zasadniczą, nierozwiązaną do tego czasu w bilateralnych stosunkach NATO-Ukraina, jest chęć członkostwa tego państwa w tej organizacji. Jest to problem, który budzi kontrowersje nie tylko pośród samych Ukraińców, ale również niektórych państw członkowskich Sojuszu. W tym kontekście już od szesnastu lat NATO składa bezterminowe obietnice, że „przyszłość Ukrainy jest w Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego”. Zaczęło się to na szczycie NATO w Bukareszcie w 2008 r., kiedy sojusznicy nie poparli amerykańskiej propozycji zaoferowania Gruzji i Ukrainie Planów Działań na rzecz Członkostwa, ale obiecali, że „będą członkami”³⁸. Pomimo tego, że ostatnie dwa szczyty NATO, ten w Wilnie w 2023 r. i w Waszyngtonie w 2024 r. nie wpłynęły na podjęcie zasadniczych decyzji w kwestii członkostwa Ukrainy w Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, to współpraca bilateralna pomiędzy tymi podmiotami nadal jest realizowana.

Od niespełna czterech miesięcy pojawiły się również oczekiwania Ukraińców w stosunku do NATO w jeszcze jednej kwestii – bezpośredniego wsparcia militarnego Polski i innych państw członkowskich w konflikcie rosyjsko-ukraińskim, poprzez zestrzeliwanie rosyjskich środków napadu powietrznego na terytorium Ukrainy. Stanowisko NATO w kontekście tej propozycji jest zdecydowane i jednoznaczne. Podczas jednej z konferencji prasowych, sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg oświadczył, że NATO nadal będzie wspierać Ukrainę, ale polityka Sojuszu pozostaje niezmienną poprzez bezpośrednie nie uczestniczenie w tym konflikcie, aby nie stać się jego częścią³⁹.

³⁷ R. Kupiecki, *Konflikt zbrojny na Ukrainie a bezpieczeństwo europejskie*, „Zeszyty Naukowe AON” 2015, nr 3 (100), s. 15.

³⁸ W. Courtney, *NATO Bolsters Its Eastern Flank*, 1 VIII 2024, <https://www.rand.org/pubs/commentary/2024/08/nato-bolsters-its-eastern-flank.html> (15 IX 2024).

³⁹ A. Krzysztoń, *NATO's Stoltenberg opposes Poland shooting down missiles over Ukraine's skies*, 16 VII 2024, <https://www.euractiv.com/section/politics/news/natos-stoltenberg-opposes-poland-shooting-down-missiles-over-ukraines-skies/> (15 IX 2024).

Należy wskazać na jeszcze jedną ważną kwestię, dotyczącą współpracy i wsparcia Ukrainy przed konfliktem z Rosją. Ostatnio Sojusz Północnoatlantyczny otwarcie przyznał, że można było zrobić w tej kwestii dużo więcej, a podjęte działania były spóźnione. Takie stanowisko przedstawił jej najważniejszy przedstawiciel twierdząc, że „teraz dostarczamy sprzęt wojskowy na wojnę – wtedy mogliśmy dostarczyć sprzęt, aby zapobiec wojnie⁴⁰”.

Abstract

Marek Kulczycki

Cooperation between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine in the Political and Military Dimensions after 2014

The article is a continuation of the author's project covering the issues of bilateral cooperation between the North Atlantic Alliance and Ukraine, carried out from the beginning of its establishment to the present day. Its aim is to analyze bilateral NATO-Ukraine relations after 2014 and identify the most important arrangements that may significantly result in strengthening Ukrainian security in the political and military dimension, as well as its improvement in the international dimension. An attempt was made to explain selected events and decisions that influenced the shape of relations between NATO and Ukraine.

Keywords: international security, military security, armed conflict, NATO, Ukraine, Russian Federation, political-military dimension

References

- 40 mld euro dla Ukrainy. Stoltenberg mówi o pomocy NATO, 31 V 2024, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/40-mld-euro-dla-Ukrainy-Stoltenberg-mowi-o-pomocy-NATO-8756978.html>.
- Banasik, M., *Wojna hybrydowa i jej konsekwencje dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego*, Warszawa 2018.
- Bazhenova, H., *Ukraina w ogniu: pozamilitarne wymiary wojny*, „Prace Instytutu Europy Środkowej” 2022, nr 15.

⁴⁰ A. Krzysztozek, *Stoltenberg: NATO mogło zrobić więcej, aby zapobiec wojnie w Ukrainie*, EURACTIV, 14 IX 2024, <https://www.euractiv.pl/section/bezpieczenstwo-i-obrona/news/stoltenberg-nato-moglo-zrobic-wiecej-aby-zapobiec-wojnie-w-ukrainie/> (15 IX 2024).

- Bornio, J. & Szabaciuk, A., *Szczyt NATO w Waszyngtonie – oczekiwania i rzeczywistość*, „Komentarze IEŚ” 2024, nr 141 (1166).
- Bruszewski, M., Kozubel, M. & Szopa, M., *Wojna rosyjsko-ukraińska. Pierwsza faza*, Warszawa 2023.
- Bryjka, F., *Rosyjska wojna zastępcza w Donbasie*, „Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem” 2016, nr 1 (6).
- Comprehensive Assistance Package for Ukraine*, VII 2016, <https://nato.mfa.gov.ua/storage/app/sites/115/Docs/1149-16-factsheet-cap-for-ukraine-en.pdf>.
- Countering hybrid threats*, 7 V 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm.
- Courtney, W., *NATO Bolsters Its Eastern Flank*, 1 VIII 2024, <https://www.rand.org/pubs/commentary/2024/08/nato-bolsters-its-eastern-flank.html>.
- Felsztynski, J. & Stanczew, M., *Trzecia wojna światowa? Bitwa o Ukrainę*, Poznań 2015.
- Fiszer, M. & Fiszer, J., *Wojna w Ukrainie. Od napaści do kontrofensywy. Okiem wojskowych ekspertów*, Warszawa 2022.
- Getman, A.P. & Yakoviyk, I.V., *National security strategy of Ukraine: history of belated reforms*, „Problems of Legality” 2019, no. 147.
- Joint press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg and the President of Ukraine, Volodymyr Zelenskyy*, 11 VII 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_227508.htm?selectedLocale=en.
- Jureńczyk, Ł., *Okoliczności i postawa NATO wobec polityki militarnej Rosji na Ukrainie*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2019, nr 13.
- Krzysztozek, A., *NATO: Przełom w sprawie Ukrainy. Przyjęto kluczowy dokument*, EURACTIV, 30 XI 2023, <https://www.euractiv.pl/section/bezpieczenstwo-i-obrona/news/nato-ukraina-zobowiazala-sie-do-reform/>.
- Krzysztozek, A., *Stoltenberg: NATO mogło zrobić więcej, aby zapobiec wojnie w Ukrainie*, EURACTIV, 14 IX 2024, <https://www.euractiv.pl/section/bezpieczenstwo-i-obrona/news/stoltenberg-nato-moglo-zrobic-wiecej-aby-zapobiec-wojnie-w-ukrainie/>.
- Maj, I., *Szojgu znów grozi NATO. „Jeśli pomożecie Ukrainie, zareagujemy”*, 29 III 2022, https://wiadomosci.radiozet.pl/swiat/Rosja.-Szojgu-grozi-NATO.-Jesli-pomozecie-Ukrainie-zareagujemy?gad_source=1&gbraid=0AAAAADj6B7c-tlKj7nqCfqYqjI2PjHHetL&gclid=EAiaIQobChMImfHr-9ujiAMVP6iDBx0K2DyHEAMYASAAEgLa7fd_BwE.
- Malkiewicz, A. & Szymaniec, P., *Wojna nowego wieku? Agresja Rosji przeciw Ukrainie 2022-2023*, Tarnowskie Góry 2023.
- Mickiewicz, P., *Obszar czarnomorski i Morze Śródziemne w polityce Rosji*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2016, vol. 10, nr 1.

- Mirnenko, V., Artamoshchenko, V. & Paldunas, S., *Institutional audit of professional military education: a way to quality assurance according to NATO standards*, „Civitas et Lex” 2021, no. 4 (32).
- NATO's Commitment to Ukraine: JATEC Takes Shape, 14 IX 2024, <https://www.act.nato.int/article/jatec-inauguration/>.
- NATO Grants Ukraine Enhanced Opportunities Partner' Status, 12 VI 2020, <https://www.rferl.org/a/nato-grants-ukraine-enhanced-opportunities-partner-status/30667898.html>.
- NATO-Ukraine Council, 14 V 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_217652.htm.
- Olchowski, J., *Kryzys ukraiński – wyzwanie dla NATO*, „Teki Komisji Politologii Stosunków Międzynarodowych” 2015, nr 10 (1).
- Partnership Interoperability Initiative, 7 III 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132726.htm.
- Piotrowski, S., *Trzy dekady wojskowego wsparcia Ukrainy przez NATO: 1991-2021*, „Kwartalnik Bellona” 2021, nr 4.
- Podraza, M., *Rosyjska aneksja ukraińskich terytoriów okupowanych w świetle prawa międzynarodowego*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2023, t. XVIII, nr 20 (2).
- Podvorna, O., *Wspólnota zachodnia wobec rozwiązywania konfliktu na Ukrainie*, „Wschód Europy. Studia Humanistyczno-Społeczne” 2015, nr 1 (2).
- Pszczel, R., *Jak wygrać wojnę i wstąpić do NATO? Kluczowa rola partnerstwa Ukrainy z Sojuszem*, „Komentarze OSW”, nr 609, 28 VI 2024, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/komentarze_609.pdf.
- Relations with Ukraine, 7 III 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm.
- Regina-Zacharski, J., *Ukraina 2014-2015: Wojna (nie)hybrydowa*, „Zeszyty Naukowe AON” 2015, nr 3 (100).
- Rydel, K., *Przyłączenie Krymu przez Rosję w świetle prawa międzynarodowego*, „Historia@teoria” 2018, nr 1 (7).
- Shvedun, V., *Interstate reforms of Ukraine in the context of its interaction with NATO*, „Torun International Studies” 2018, no. 1 (11).
- Ukraine and NATO to work to deepen cooperation in strategic communications, 19 III 2024, <https://www.kmu.gov.ua/en/news/ukraina-ta-nato-pratsiuvaty-mut-nad-pohyblenniam-spivpratsi-u-sferi-stratehichnykh-komunikatsii>.
- Vilnius Summit Communiqué, NATO, 11 VII 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm.
- Washington Summit Declaration, NATO, 10 VII 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm.

Wilk, A. & Żachowski, P., *Nowe pakiety wsparcia dla Ukrainy. 873. dzień wojny*, Analizy OSW, 16 VII 2024, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2024-07-16/nowe-pakiety-wsparcia-dla-ukrainy-873-dzien-wojny>.

Współpraca regionalna w Europie Środkowej po agresji Rosji na Ukrainę – zmiany i perspektywy, eds. T. Żornaczuk, V. Józwiak, Warszawa 2024.

Marek Kulczycki – dr inż. nauk wojskowych, adiunkt w Zakładzie Studiów nad Bezpieczeństwem w Instytucie Studiów Międzynarodowych i Bezpieczeństwa Uniwersytetu Wrocławskiego. ORCID: 0000-0002-2713-3714